

תורת הבטחון

פורים – להודיע שכל קוֹיך לא יבוש

תשועתם היית לנצח

פורים לא יתבטל

ודרשו חז"ל (מדרש משלי פרשה ט', סי' ב'): "שכל המועדים עתידיים [להיות] בטלים, וימי הפורים אינם בטלים לעולם, שנאמר (אסתר ט, כט): וימי הפורים האלה לא יעברו מתוך היהודים", ע"כ. וכעין זה איתא בדברי הרמב"ם (הל' מגילה פ"ב, הל' י"ח): "כל ספרי הנביאים וכל הכתובים עתידין ליבטל לימות המשיח חוץ ממגילת אסתר הרי היא קיימת כחמשה חומשי תורה וכהלכות של תורה שבעל פה שאינן בטלין לעולם, ואף על פי שכל זכרון הצרות יבטל שנאמר (ישעיהו ס"ה, טו): כי נשכחו הצרות הראשונות וכי נסתרו מעיני ימי הפורים לא יבטלו שנאמר: וימי הפורים האלה לא יעברו וגו'", עכ"ל.

הרי מבואר מדברי המדרש, שהגם שכל הימים טובים יתבטלו לעתיד לבא, מ"מ פורים לא יתבטלו ויתקיים לעד ולנצח נצחים. והוסיף על זה הרמב"ם שה"ה מגילת אסתר, שהגם שכל ספרי נביאים וכל הכתובים עתידין להתבטל, מ"מ מגילת אסתר תתקיים לעד ולנצח נצחים. והדבר צ"ב, מהו גודל נחיצות היו"ט של פורים יותר משאר הימים טובים, שיתקיים לנצח, ולא יתבטל.

להודיע לדורות הבאים

הרמב"ם כתב (הקדמה ליד החוקה, סוף מנין המנוחות הקהל) על מצות קריאת המגילה וז"ל, "וצוו לקרות המגילה בעונתה כדי להזכיר שבחיו של הקב"ה, ותשועות שעשה לנו והיה קרוב לשועינו, כדי לברכו ולהללו, וכדי להודיע לדורות הבאים שאמת מה שהבטיחנו בתורה (דברים ז, י): כי מי גוי גדול אשר לו אלהים קרובים אליו כה' אלהינו בכל קראנו אליו", עכ"ל. הרי מבואר בדברי הרמב"ם שעיקר התכלית בקריאת המגילה הוא שכל אחד ואחד מהדורות הבאים יבוא לידי ההכרה, שמה שכתוב בתורה "כי מי גוי גדול אשר לו אלהים קרובים אליו כה' אלהינו בכל קראנו אליו", הוא אמת! שע"י תפילתנו, השי"ת הבטיחנו שישמע לנו, ומובטחים אנו שנזכה לישועות!

ועל פי דברי הרמב"ם האלו ביאר הגרי"ז מה שאומרים בפיט שושנת יעקב: "תשועתם היית לנצח, ותקותם בכל דור ודור, להודיע שכל קוֹיך לא יבוש וגו'". וביאר, שזהו כל התכלית של קריאת המגילה לבא לידי הכרה "כדי להודיע לדורות הבאים וכו'", וזהו "להודיע שכל קוֹיך לא יבוש ולא יכלמו לנצח". וזהו הלימוד מה שצריכין ללמוד ממעשה דפורים, שהשי"ת שומע לתפילתנו. ואמת מה שהבטיחנו בתורה - "כי מי גוי גדול אשר לו וגו'".

תשועתם היית לנצח

וזו הכוונה בזה שאומרים "תשועתם היית לנצח", שהישועה של פורים קיימת לנצח. וביאר הסבא מקלם (מכמה ומספר אות קמ"א) וז"ל, "היום

בושתי כי לא ידעתי דברי אשר דברתי זה כמה, והיום הבנתי שושנת יעקב צהלה ושמחה כו' תשועתם היית לנצח" פי', "תשועתם" אז לא היה רק לדורם אבל "לנצח", ומבאר אח"כ למה, כי הבינו מזה "ותקותם בכל דור ודור" פי', **דורות הבאים יראו כי אין לאדם רק לקוות ולהתפלל אליך**, כי מי שראה עת צרה ליעקב בעת שנלקחה הדסה הצדקת להערל הטמא אחשוורוש, מי פלל אז שזה לתשועת כלל ישראל בעוד שש שנים, כי נלקחה בשנת שבע ופור המן היה בשנת י"ג, וזאת "להודיע שכל קוֹיך לא יבוש ולא יכלמו כו'", פירוש "כל" אף יחידים, "עכ"ל. הרי, הישועה לא היתה רק לאותו דור, רק לנצח! כל הדורות הבאים, יתחזקו בכל שנה ושנה כשיזכרו המעשה של פורים, שהשי"ת הציל את כלל ישראל, וידעו שאמת, מה שהבטיחנו השי"ת, שיציל כל מי שמקווה שיושיעו.

טעם תקנת תענית אסתר

ומטעם זה תקנו חז"ל להתענות בי"ג באדר - "תענית אסתר". כתב המשנה ברורה (סי' תרפ"ו אות ב') וז"ל, "מתענין בי"ג באדר - כי בימי מרדכי ואסתר נקהלו ביום י"ג באדר להלחם ולעמוד על נפשם, והיו צריכין לבקש רחמים ותחנונים שיעזרם ה' להנקם מאויביהם, ומצינו כשהיו ביום מלחמה שהיו מתענין, שכן אמרו רז"ל (מכילתא פרשת בשלח) שמשה רבינו ע"ה ביום שנלחם עם עמלק היה מתענה, וא"כ בודאי גם בימי מרדכי היו מתענים באותו יום, ולכן נהגו כל ישראל להתענות בי"ג באדר. ונקרא "תענית אסתר" כדי לזכור שהשי"ת רואה ושומע כל איש בעת צרתו כאשר יתענה וישוב אל ה' בכל לבבו כמו שעשה בימים ההם", עכ"ל. הרי עיקר תקנת התענית אינו כמו תעניתים של השנה, רק הוא לזכור מה שהשי"ת שמוע לתפילת כל אחד ואחד. "להודיע שכל קוֹיך לא יבוש ולא יכלמו לנצח". וכיון שכן, להלכה יש בתענית זו כמה קולות יותר משאר תעניות.

ותענית זו היא תענית של שמחה. כלשון הכל בו (סי' ס"ג): "והוא תענית של שמחה". והיינו, שכשיזכור שהתכלית של התענית הוא להורות שהשי"ת שומע לתפילתנו, באים לידי שמחה! אין שמחה גדולה מזו, לידע שכשמתפלל, השי"ת מבטיח לשמוע לתפילתו.

וידוע דברי הקב הישר (סי' ט"ז) שכתב שתענית אסתר הוא יום מסוגל מאוד, שהאריך בענין תענית אסתר וכתב וז"ל, "כי יום זה הוא מסוגל מאוד, שיקבל תפילתנו בזכות מרדכי ואסתר, וכל מי שצריך רחמים על איזה דבר שהוא צריך להתפלל, יקח פנאי לעצמו ביום התענית אסתר, ויאמר תחילה מזמור כ"ב בספר תהלים "אילת השחר", ודרשו רבותינו ז"ל, דאסתר היתה נקראת "אילת השחר", ואח"כ ישפך שיחו לפני ה' ויבקש בקשתו ויזכיר זכות מרדכי ואסתר אשר בזכותם יעתר לו הקב"ה, ויפתח לו שערי רחמים, ותקבל תפילתו ברצון", עכ"ל. שזהו עיקר התכלית של תענית אסתר, להודיע שהשי"ת שומע לתפילתנו, וע"כ יום זה מסוגל הוא מאוד שיקבל השי"ת תפילותינו.

אסתר עוררה את כלל ישראל לבטוח בה'

אמנם יש להעיר, מדוע התענית נקראת תענית "אסתר" כמש"כ המשנה ברורה, והמקור לדבריו נמצא בדברי הרא"ש שכתב (קצור פסקי הרא"ש ריש מס' מגילה): "ומתענין ב"ג וקורין לו: **"תענית אסתר"**, שהוא זכר למה שהיו מתענין בימי מרדכי ואסתר", עכ"ל. וצ"ב, למה לא נקרא תענית "מרדכי", או תענית "פורים".

ונראה לבאר, דמאחר שמבואר שעיקר היסוד של התענית הוא "להודיע שכל קוץ לא יבוש ולא יכלמו לנצח", ע"י מי נתעוררו כל כלל ישראל לבטוח בישועת ה' – זה היה אך ורק ע"י אסתר. דאיתא בגמ' (מגילה טו, ג): "ת"ר מה ראתה אסתר שזימנה את המן? ר' נחמיה אומר: כדי שלא יאמרו ישראל אחות יש לנו בבית המלך, ויסיחו דעתן מן הרחמים", ע"כ. הרי, כלל ישראל היו יכולין לשום בטחונם באסתר, ולומר שכיון שהיא חביבה ואהובה אצל אחשוורוש, בודאי ביכולתה לשנות גזירת המן, ואסתר לא רצתה שיהיו בוטחים בה, משום הכי זימנה אסתר את המן אל המשתה אשר עשתה, כדי שכלל ישראל יתייאשו מכך שהיא תצילם, הרי זימנה האויב להמשתה, ועשתה כל זה כדי שכלל ישראל ישימו את בטחונם אך ורק בהשי"ת.

וכעין זה איתא במדרש (אוצר מדרשים, טסמח): "רבה בר אבוה אשכחיה לאליהו אמר לו מה ראתה אסתר שזימנה את המן? אמר ליה **כדי שיתיאשו ישראל ממנה ולא יאמרו אחות יש לנו בבית המלך שתליץ בעדנו ותצילנו ולא יבקשו רחמים מהשם יתעלה, כי אמרה כשיראו ישראל שזימנתו לסעודה שלי יאמרו זאת היא שאנו בוטחים בה בצרותינו והיא מכבדת אויבינו, אין טוב לנו להשען עליה אלא לשוב בתשובה שלימה לפני הקב"ה, אולי יצילנו ויושיענו למען שמו"**, ע"כ. הרי שכלל ישראל היו יכולין לבטוח באסתר שתצילם, שהרי היתה חביבה ואהובה אצל אחשוורוש, והיו יכולין לבטוח בהשתדלות שתעשה אסתר להצילם. אך אסתר לא רצתה שכלל ישראל יסיחו דעתם מתפילתם, ויחזרו בתשובה שלימה, ע"כ זימנה את המן למשתה, וע"י זה היו צריכין לבטוח אך ורק בהשי"ת שיצילם.

וכל זה מפורש בדברי התרגום (ט, ט): "מן יומא דזמנת אסתר ית המן לשירותא, אתעקו בני ישראל ואמרין דין לדין: הדין מסאנינן בכל יומא ויומא דתבעי אסתר מן מלכא דנקטליה והיא מזמנא ליה לשירותא? **בהא שענתא שפכו דבית יעקב כולהון לבהון ואתרחיצו על אבוהון די בשמיא**, וכן אמרין קדמוי: עני יתן עני כל מעיקיית היך דתלין עיני עבדוי למריהון, והיך עיני אמתא לרבונתה, כדין תליין עינא עלך עד עדן דתתגלי ותפרוק יתנא דהא סנאה ובעל דבבא מגדף ואמר מן אינון יהודאי. **בכן שמע בקל צלותהון ועבד בעותהון**", ע"כ. הרי להדיא, שהסיבה שגרמה שכלל ישראל יבטחו בה, היה מה שזימנה אסתר את המן למשתה.

טעם שפורים לא יתבטל

ולפי כל הנ"ל מובן היטב דברי המדרש שפורים לא יתבטל, ודברי הרמב"ם שמגילת אסתר לא תתבטל. שכל התכלית של פורים, וגם במגילת אסתר הוא להורות על זה – "ותקותם היית לנצח". וכדברי הרמב"ם שאמת מה שהבטיחנו בתורה (דברים טז, ז): "כי מי גוי גדול אשר

לו אלהים קרובים אליו כה' אלהינו בכל קראנו אליו". וא"כ, זה קיים לעד ונצח נצחים.

וכן ביאר הכתב סופר שזהו כוונת הקרא "וימי הפורים האלה לא יעברו מתוך היהודים וזכרם לא יסוף מזרעם". וכתב וז"ל, **"כי תועלת קריאת המגילה שיהי' הימים האלו לנו לזכרון תמיד שלא נתייאש מן הרחמים בכל עת צרה וצוקה**, ובמצב הגרוע לא נאמר אפס תקותינו אבדנו ח"ו, ונזכור הראשונות בימים ההם שהי' כולם מוכתבים להשמיד ולהרוג. ובמדרש (ע"י נפתיחמא דאסתר"י"ב) לא היה צורה זו לישראל מעולם, ותשועת ה' באה בהרף עין במעט השתדלות, **כן יהיה בטחוננו בה' לעולם**, כי לא יטוש עמו ולא יעזוב, והיינו וימי הפורים לא יעברו, שנקיים ימי הפורים כמצותן, וזכרם של הימים, לא יסוף מזרעם, שנזכור תמיד ויהי' תמיד נגד עינינו הימים האלו לחזק בטחוננו בה' בישועתו", עכ"ל. הרי מבואר מדבריו ג"כ, שעיקר התכלית של היום טוב של פורים הוא לחזק מדת הבטחון בהשי"ת. ומטעם זה לא יעבור, ויתקיים לעד, לתועלת לחזק מדת הבטחון.

אפילו רשע יכול לבטוח בה'

יש לעמוד על עוד נקודה בפייט שושנת יעקב. "להודיע שכל קוץ לא יבוש ולא יכלמו לנצח כל החסים בך". יש לבאר, מדוע כתיב "כל" קוץ, וכן "כל" החסים בך. הול"ל, "להודיע שקוץ לא יבוש ולא יכלמו לנצח החסים בך"?

וביאר השפת אמת (פריס תר"ם) שהכונה בזה, "כל" – להורות שאפילו אותן שאינם ראויין, מכל מקום החוסים בהקב"ה לעולם לא יבושו. וכן כתוב חזקו ויאמץ לבבכם "כל" המיחלים לה' וכו', פי' אפילו מי שאינו ראוי, עכת"ד. הרי "כל" הוא לרבות אפילו מי שאינו ראוי, אם הוא מקוה, והחוסה בצילו של השי"ת זוכה לישועות. וכדברי המדרש (ילקוט שמועתי תהלים רמז ט"ט): "רבי אליעזר ורבי תנחום בשם רבי ירמיה אפילו **רשע ובוטח בה' חסד יסובבנו**", ע"כ.

לא יאשמו 'כל' החוסים בו

וכל זה מפורש יותר נמי בדברי המדרש (תהלים שומר טוב, מנוח טו, וז"ל, "לא ימנע טוב להולכים בתמים זה אברהם, שנאמר (בראשית יג, ח): "התהלך לפני והיה תמים", ואם באברהם הכתוב מדבר היה לו שיאמר "אל ימנע טוב להולך בתמים", ומהו "להולכים בתמים", **אלא זה אברהם שהלך לפני הקב"ה בתמימות, נעשה לו מגן, אף כל מי שמהלך לפניו בתמימות נעשה לו מגן**, ואחריו מה כתיב (תהלים פד, יג): "אשרי אדם בוטח בך", **אברהם אין כתיב כאן אלא אדם, כל אדם**", ע"כ. הרי מפורש בדברי המדרש, שכל מי שהולך בתמימות ובטחון, זוכה שהשי"ת נעשה לו מגן.

ובספר אבי הישיבות (עמ' רלז) הביא מימרא מר' חיים וולאזין וז"ל, "מרגלא בפומיה דר' חיים משום רבו הגר"א: בטחון בה' אינו אך נחלת האנשים השלמים ביראה ובמצוות. **אפילו יהודי שחטא והמרה את פי השם, יש לו לבטוח בה' שימלא צרכיו. פעם התבטא הגר"א באזניו: "ולא יאשמו כל החוסים בו"** נאמר בתהלים (לז, כג), **לא אליהו [הגר"א] ולא חיים [רבי חיים מוולאזין] אמר הכתוב, אלא "כל החוסים בו", כולם ממש**", ע"כ.